

f. eks. kogeboernes tekst har været omsat i praksis bortset måske fra i en snæver kreds af kendere. I det hele slår det én under genlæsningen, hvordan værket er ganske relativt løst. Dette forhindrer naturligvis ikke, at Troels-Lund i lange afsnit er en vidunderlig læsning; men netop dette og det moderne udstyr, der ikke skaber distance til teksten, ville i særlig grad have gjort en understregning af værkets forhold til nutiden påskønnelsesværdig.

Det skal tilføjes, at omslag og tilrettelægning er mønsterværdig.

Vagn Dybdahl

Landbohøistorske skrifter bind 2. C. Rise Hansen: Hoveriet på Ringsted Kloster 1570–1620. Udgivet af udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie. (Dansk Videnskabs Forlag, 1968). 365 s.

Det ubestemte hoveri blev som bekendt i 16–1700tallet en voksende byrde for mange bønder, ikke mindst på de store krongodser. Det står fast, at den uheldige udvikling hænger nøje sammen med godskoncentrationen og storgodsdriftens fremgang fra slutningen af 1500tallet, men et klart billede af, hvorledes hoveriet i dets forskellige former vokser sådan ud, har vi ikke, fordi et direkte kildemateriale (arbejdsbøger el. lign.) savnes ganske. Ad forskellige omveje kan man nærme sig problemet, i den foreliggende kildeudgave vedrørende Ringsted Kloster er det de såkaldte udspisningsregistre, som er benyttet. De findes fortrinsvis i kronens lensregnskaber og betyder simpelthen regnskaber over det antal måltider, man har ydet bl. a. de hovgørende bønder.

I en længere indledning gøres der udførligt rede for de mange meto-

diske vanskeligheder, materialet rummer. Mange spørgsmål må lades helt eller delvis ubesvarede, men der udvikles også en række værdifulde arbejdstekniske iagttagelser. Udspisningsregistre har deres store værdi ved de oplysninger, de giver om hoveriets mindste omfang og om dets fordeling på de forskellige årstider og de forskellige former for arbejde. Dog knytter der sig også til disse oplysninger en del usikkerhedsmomenter; det er således ikke sandsynligt, at arbejdsdagen var lige lang på alle tider af året, og det er givet, at ikke alt arbejde var lige hårdt og krævende. Der er mange tabeller i bogen, men først og fremmest vil man hæfte sig ved den, der viser samtlige bønders gennemsnitlige hoveri 1570–1620. Det må imidlertid erindres, at ikke alle fæstebønder gjorde lige meget hoveri. Hårdest ramt var ugedagsmændene, der til gengæld var fritaget for ekstraskat og fik større andel i bespisningen, ligesom deres vej til hovedgården og dens marker var kortere end de andre bønders. Det synes i øvrigt at være straks i periodens første tid, at hoveriet har tiltaget stærkt; i et tillæg refereres en række tingsvidner om hovarbejdet i 1640, som vel er tænkt som et supplement til et mørkt billede af hovbondens kår. Man skal dog nok gå varsomt frem her. Det traditionelt mørke billede af hoveriet bygger netop for en stor del på tingbogsmateriale, som naturligvis må give et højst ensidigt og exceptionelt billede. I virkeligheden har hovedparten af de hoverigørende været unge karle og piger, der utvivlsomt har haft det gemtyligt sammen, når de fik deres mad og øl, eller når de fandt på noget, de kunne drille ladefogeden med (se nærmere herom i August F. Schmidts bog »Fra Hoveriets Dage«,

som for øvrigt viser, at de, der gjorde hoveri, langt ned i tiden fik øl og undertiden også mad på godset).

Udgiveren har renonceret på at udnytte det kulturhistoriske element i stoffet, men der er afgjort også noget at hente her. Man kan dog ikke undlade at spørge sig selv, om en sådan ordret udgave som den foreliggende virkelig er påkrævet, når materialet i øvrigt er fremlagt og bearbejdet i tabellarisk og statistisk form. Måske der til gengæld kunne være blevet råd til nogle tavler med teksten i facsimile, en ting, man altså fortsat må savne i Udvalgets publikationer.

Poul G. Ørberg

Ældre danske rådstueprotokoller og bytingbøger. Malmø tingbøger 1577-83 og 1588-90. Udg. ved Leif Ljungberg og Einar Bager i samarbejde med Erik Kroman af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. (1968). XII + 444 s.

Efterhånden foreligger mange tingbøger i gode udgaver. Næsten hver landsdel er repræsenteret: Jylland med Viborg landstings dombøger 1616 (1965) og Skast herreds tingbog 1636-40 (ikke afsl.), Fyn med Åsum herreds tingbog 1640-48 (1956-62), Sjælland med Herlufsholm birks tingbog 1616-33 (1954-59) og Sokkelund herreds tingbog 1621-22 og 1625-37 (ikke afsl.). Nu kommer det gamle Øst-Danmark til, med Malmø tingbøger for årene 1577-83 og 1588-90. Udgivelsen er omhyggeligt udført, med tekstkritiske noter, lokalhistoriske noter, der identificerer bygninger m. m., ordforklaringer samt person- og stednavneregister og re-

gister over de forskellige arter af retssager.

Ole Degn

Einar Andersen: Thomas Bugge. Et mindeskrift i anledning af 150 årsdagen for hans død 15. januar 1815. (Geodætisk Instituts Forlag, 1968). 101 s.

Bogens hovedafsnit, der lidt søgt er udformet som en mindetale med titlen »Thomas Bugge in memoriam«, er en biografi over en fremtrædende danske astronom og geodæt af dette navn. Hans arbejdsindsats på flere områder skildres, og der bringes en detaljeret gennemgang af den skarpe kritik, der af H. C. Ørsted og C. C. G. Andræ rettedes mod hans videnskabelige arbejde, bl. a. ledelsen af Videnskabernes Selskabs geografiske opmålinger fra 1780. Gennem beregninger på Geodætisk Instituts elektroniske regnemaskine GIER mener Einar Andersen, der er direktør for instituttet, at kunne påvise, at den nævnte kritik skyder over målet, at den i det store og hele var uberettiget, og at den tjente særlige, væsentligst personlige formål. Fremstillingen belyser derudover sider af videnskabshistorien, selv om man bør bemærke, at Andræ med ikke ringe ret kritiserede Bugges ofte noget sjukkede og til tider bevidst fordrejede arbejde som et brugbart grundlag for de opmålinger, man udførte o. 1840.

Bogen afsluttes med en bibliografi over Bugges arbejder, en »biografi«, der i virkeligheden er en liste over litteratur om Bugge, og endelig bibliografier over Chr. Olufsens og H. C. Ørsteds arbejder (til 1815) samt – noget overraskende – over Einar Andersens egne. Et ravneregister gør bogen anvendelig som opslagsbog.

Ole Degn